

УДК 336.025

Рекова Н. Ю., Пипко С. О., Чистюхіна Ю. А.

РЕФОРМУВАННЯ ОСНОВНИХ ІНСТИТУТІВ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ НА ЗАСАДАХ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Формування ефективної фіскальної політики є одним з визначальних складових антикризової економічної політики держави та потребує розвитку її теоретичного базису з огляду на сучасні трансформації в Україні. Пропонована система правил фіскальної децентралізації потребує удосконалення інституційної структури. Зміна системи управління має бути спрямована на формування засад транспарентності державної влади та органів місцевого самоврядування, дотримання ними фіскальної дисципліни, забезпечення прозорості їх діяльності та посилення відповідальності за її наслідки.

Дослідженням недоліків інституційної структури фіскальної децентралізації в Україні та її удосконаленням займалися такі провідні вітчизняні вчені як Г. Возняк [1], Т. Палійчук [2], М. Сухорукова, І. Педь [3], Д. Носіков [4–5], Я. Петраков [6], Т. Косова [7], І. Долозіна [8], С. Гасанов, В. Кудряшов, Р. Балакін [9], А. Крисоватий [10], М. Лук'янюк [11], В. Піхоцький [12] та ін.

Метою даної статті є поглиблення науково-методичних положень щодо удосконалення інституційної структури фіскальної децентралізації в Україні.

У науковій періодиці вітчизняними фахівцями відзначаються недоліки інституційної структури фіскальної децентралізації та напрями їх усунення.

Так, Г. Возняк виокремлює групу ризиків фіскальної децентралізації – управлінські. Автор вказує, що «часто такі ризики пов'язують із низькою кваліфікацією управлінського апарату органів місцевого самоврядування, домінуванням особистих інтересів над суспільними, невідповідністю формування місцевих бюджетів цілям та завданням соціально-економічного розвитку територій, що в підсумку знівелює використання потенціалу бюджетної децентралізації та призведе до зниження ефективності функціонування суспільного сектора» [1, с. 256].

Т. Палійчук, розглядаючи механізми поглиблення фіскальної децентралізації та їх складники, наводить напрями реформування інституційної частини: «оптимізація системи державних органів на регіональному та субрегіональному рівнях; посилення повноваження регіональних органів влади з регулювання, адміністрування і контролю господарської діяльності; унормування порядку і послідовності запровадження регіональної системи електронного урядування; удосконалення системи інституційного забезпечення розвитку державно-приватного партнерства; інституалізація соціальної відповідальності та підтримки критичних сфер життєдіяльності на місцевому рівні» [2].

Інші дослідники вказують на основні функції інституційного механізму в сучасних умовах: 1) забезпечення надходжень податків до бюджетів відповідних рівнів; 2) регулювання суспільно-економічних процесів за допомогою податків; 3) контроль дотримання податкового законодавства. Виходячи з функцій інституційного механізму оподаткування, можна стверджувати, що головним завданням має бути створення оптимальних податкових інститутів, які не стримуватимуть розвиток суб'єктів господарювання, а будуть забезпечувати надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних потреб» [3].

Розвиваючи наведені положення, зазначимо, що інституційна структура фіскальної децентралізації має бути заснована на засадах подолання опортуністичної поведінки провладних сил, посилення відповідальності органів місцевої влади за результати територіального розвитку, виконання повноважень щодо доходів та видатків відповідних регіонів, прозорому функціонування фіскальних інститутів, які будуть забезпечувати макроекономічну стабілізацію, що реалізуються через встановлення законодавчих норм та прав, контроль та нагляд за акумулюванням та витрачанням державних коштів та коштів місцевих бюджетів. Відповідно, необхідним є встановлення суб'єктів фіскальних правовідносин (адміністративних інститутів) в умовах децентралізації та виокремлення притаманних їм функціональних повноважень.

З цього приводу у вітчизняній науці є кілька думок. Д. Носіков фіскальні інститути представляє як фіскальні органи загальної та спеціальної компетенції [4, 5]. Автором наголошується, що органи загальної компетенції здійснюють фіскальні повноваження в якості одного з напрямів своєї діяльності, на відміну від яких органи спеціальної компетенції «створені саме для реалізації державної функції щодо акумулювання, накопичення коштів державного бюджету» [5].

У відповідності до даного підходу серед органів загальної компетенції в Україні можливо визначити: Верховну раду, яка приймає Бюджетний та Податковий Кодекси, Закон України про Державний бюджет, інші нормативно-правові акти з приводу фіскальної децентралізації, закріплює напрями фіскальної політики держави. З іншого боку, депутати Верховної ради фактично є представниками громадськості на центральному рівні, тобто вони мають виражати інтереси регіонів; главу держави, який затверджує законодавчі та нормативні акти; Кабінет міністрів України, який розробляє проект бюджету, приймає участь у контролі за його виконанням, приймає підзаконні нормативні акти щодо фіскальної децентралізації.

Представницькі та виконавчі органи місцевого самоврядування у період фіскальної децентралізації набувають трансформацій. Проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» [13], який був визначений Президентом як невідкладний ще у 2015 р., прийнятий у першому читанні, попередньо схвалений ще й наразі очікує розгляду. Так, за Ст. 118. Конституції України [14] згідно Закону [13] виконавчу владу в районах і областях, у Києві та Севастополі будуть здійснювати префекти, яких призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Кабінету Міністрів України Президент України. Префект під час здійснення своїх повноважень відповідальний перед Президентом України, підзвітний та підконтрольний Кабінетові Міністрів України. Також Ст. 133. Конституції України [14] згідно Закону [13] передбачає зміну системи адміністративно-територіального устрою України, до якої будуть належати: громади, райони, регіони. Ст. 140. Конституції України [14] згідно Закону [13] буде встановлено, що «територіальна громада здійснює місцеве самоврядування як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування шляхом самостійного регулювання суспільних справ місцевого значення та управління ними в межах Конституції і законів України». Органами місцевого самоврядування громади є рада громади як представницький орган та виконавчі органи місцевого самоврядування громади. Реформування Ст. 143. Конституції України [14] згідно Закону [13] передбачає, що територіальна громада безпосередньо або через органи місцевого самоврядування громади відповідно до закону здійснює наступні фіскальні функції: затверджує бюджет відповідної громади і контролює його виконання; затверджує програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролює їх виконання; встановлює місцеві податки і збори; вирішує інші питання місцевого значення, віднесені законом до її компетенції (зокрема, ухвалення рішень щодо випуску місцевих позик; ухвалення рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і т. ін.).

При цьому на обласну та районну ради будуть покладені повноваження щодо затвердження обласного, районного бюджетів для виконання спільних проектів, у тому числі за рахунок коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів, та контролю їх виконання. Також обласна рада затверджує регіональну програму соціально-економічного та культурного розвитку області і контролює її виконання [13].

До органів спеціальної компетенції в Україні можливо віднести наступні:

Міністерство фінансів України, який «забезпечує розробку і проведення єдиної фінансової, бюджетної, валютної і податкової політики в країні, координує діяльність у цій сфері інших органів виконавчої влади, видає інструкції, методичні вказівки та інші документи з питань організації фінансової діяльності, здійснює контроль за дотриманням фінансових законів і, що найголовніше, складає проект державного бюджету та організовує його виконання» [5]. До органів, що підпорядковуються Міністерству фінансів України, належать: Державна казначейська служба України, Державна фіскальна служба України, Державна служба фінансового моніторингу України, тобто їх також можна виокремити в якості спеціалізованих фіскальних органів.

Я. Петраков, розглядаючи основні групи стейкхолдерів у бюджетно-податковій політиці, виокремлює: «уряд і міністерства як головні розпорядники бюджетних коштів (у т. ч. Міністерство фінансів України); ініціативні групи платників податків, що консолідувалися для лобювання своїх інтересів та добробуту країни загалом; МВФ як головний донор і третя сторона в міжнародних переговорах із приводу надання Україні макрофіскальної та іншої фінансової допомоги; пул інвесторів поза межами країни, котрі мають капітал та оцінюють можливість вкладання коштів у неї» [6].

Автором вказується на необхідність спільної участі орієнтованих на реформи представників уряду, незаангажованих представників громадянського суспільства, МВФ і активних інвесторів у процесах стабілізації економічної ситуації в Україні «шляхом відновлення якісної комунікації (добровільної ініціативи уряду щодо обміну інформацією) та залучення зовнішніх фахівців і представників інвесторів, запуску майданчиків для венчурних інвестицій та погодження доведення альтернативних позицій стосовно дизайну реформ до МВФ (загалом дуже ідеалізований випадок) [6].

На наш погляд, включати МВФ до суб'єктів фіскальної децентралізації в Україні можливо лише в якості зовнішнього дорадчого органу, який може надавати рекомендаційні пропозиції зі стабілізації макроекономічної ситуації, створення умов прозорості та підзвітності бюджетного процесу в Україні.

На думку автора, одна з головних проблем у фіскальній децентралізації в Україні, як і в бюджетній політиці, так і у податковій, – подолання корупції, підвищення прозорості та додержання фіскальної дисципліни.

Дослідженням прозорості фіскальної політики, забезпечення зменшення тіньових та корупційних сфер у ній присвячено праці Т. Косової [7], І. Долозіної [8], С. Гасанова, В. Кудряшова, Р. Балакіна [9]. Зокрема, колективом авторів [9] надається визначення прозорості операцій у фіскальній сфері, що «передбачає надання органами державного управління (в обов'язковому й визначеному законодавством порядку) інформації щодо підготовки, затвердження та реалізації планів формування й використання бюджетних ресурсів усім зацікавленим особам із метою здійснення прямого та непрямого впливу на бюджетний процес задля його поліпшення» [9]. Також доволі ґрунтовним є бачення авторів механізмів забезпечення прозорості операцій у фіскальній сфері: 1) встановлення чітких правил для органів державного управління щодо досягнення прийнятного (з урахуванням економічного, фінансового, соціального й політичного розвитку держави) ступеня прозорості фіскальних операцій; 2) регламентування операцій органів державного управління з державними та приватними

корпораціями, що передбачають пряме чи непряме використання бюджетних ресурсів; 3) здійснення з боку органів законодавчої влади контролю формування, розподілу й використання фінансових ресурсів СЗДУ; 4) участь громадських організацій у підготовці, затвердженні та контролі виконання бюджетів загального уряду, а також надання пропозицій і рекомендацій із метою їх поліпшення; 5) запровадження реальних механізмів урахування органами державного управління пропозицій та рекомендацій, наданих громадськими інституціями, в управлінні державними фінансовими ресурсами» [9].

А. Крисоватий стверджує: «недовіра до фіскальних інститутів і надалі спонукатиме суб'єктів ринку підтримувати неформальну практику господарювання. Щоби підвищити ефективність фіскального регулювання хоча б до рівня нових країн ЄС, потрібно не просто лібералізувати оподаткування, гармонізувати з європейськими чи спростувати фіскальні механізми, підвищувати штрафні санкції за порушення податкового законодавства або нарощувати персонал контролюючих органів, а й намагатися створенням позитивних фіскальних прецедентів переконати громадськість у можливості перерозподілом ВВП сприяти зрушенням у суспільному розвитку» [10].

Розвиваючи наведені положення відносно участі громадськості у фіскальних процесах в умовах децентралізації влади, відзначимо, що це є одним з важелів впливу не тільки на Державний бюджет, а й на фіскальні процеси на місцевих рівнях, де територіальні громади та їх представницькі органи стають більш наближеними до складання та виконання місцевого бюджету. Незначний досвід фіскальної децентралізації ще не дозволив залучати достатню кількість ініціативних громадських організацій, груп до фіскального процесу мезорівня. Більш того, за оцінкою фахівців, «наразі більшість країн надає громадськості мало можливостей для участі в бюджетних процесах. Серед 102 країн, обстежених у 2015 р., середній показник участі громадськості становить лише 25 зі 100 балів. Із 24 країн, котрі надають достатню бюджетну інформацію (індекс відкритості бюджету перевищує 60 балів), тільки сім відповідають задовільному рівню за наданням адекватних можливостей для участі громадськості» [15, с. 43].

Тому вбачається необхідність виокремлення неформальних фіскальних інститутів у процесах децентралізації: ініціативних громадських організацій, а також незалежних фіскальних інститутів, які сприятимуть забезпеченню транспарентності влади та дотриманню фіскальної дисципліни на всіх рівнях влади.

У європейських країнах отримала розповсюдження практика створення незалежних фіскальних інститутів (*Independent Fiscal Institutions*), що є державними органами, які готують макроекономічні прогнози бюджету, контролюють бюджетні показники і/або консультують уряд з питань фінансової політики. Ці установи в основному фінансуються за рахунок державних коштів і функціонально незалежні від фіскальних органів. У ряді держав-членів ЄС ці інститути (також звані фіскальні радами) зіграли важливу роль в поліпшенні рішень фіскальної політики шляхом проведення аналізу, оцінки і надання на їх основі рекомендацій в області фіскальної політики [16].

Світова практика показує позитивний досвід діяльності Бюро централізованого планування Нідерландів (*Central Planning Bureau*), Бюро незалежного моніторингу і оцінки фіскальної функції політики Фінляндії (*Independent Monitoring and Evaluation of Fiscal Policy Function - National Audit Office of Finland*), Вищої ради громадських фінансів Франції (*High Council of Public Finance, HCFP*), Консультативної фіскальної ради Ірландії (*Irish Fiscal Advisory Council, IFAC*), Економічної ради Данії (*Economic Council*), Конгресійного бюро бюджету США (*Congressional Budget Office*), Парламентського бюджетного управління Італії (*Parliamentary Budget Office, PBO*) та Вищої ради фінансів Бельгії (*High Council of Finance*). Остання практика впровадження незалежних фіскальних інститутів стосується їх діяльності на субцентральному рівні. Поява нових субцентральних установ частково зумовлена тенденцією до фіскальної децентралізації у багатьох країнах і необхідністю створення реального

бюджету на регіональному рівні. Наприклад, в канадській провінції Онтаріо Управління фінансової звітності (*Financial Accountability Office*) було створено в 2013 році, щоб забезпечити незалежний аналіз стану фінансів провінції. У Шотландії (Сполучене Королівство), шотландська Бюджетна комісія (*Scottish Fiscal Commission*) була створена в 2014 році і забезпечує незалежне спостереження шотландських прогнозів доходів уряду.

М. Лук'янюк, досліджуючи закордонний досвід функціонування подібних установ, стверджує: «...достатня достовірність оцінок НФІ дає їм можливість спонукати уряд до коригування своєї політики, у зв'язку зі страхом отримання публічної критики (неявний вплив)... фіскальні інститути, ймовірно, посилюють існуючий контроль та потребу в збалансуванні фіскальних показників органами, що пов'язані з бюджетним процесом (парламент, конституційні суди, суд аудиторів, органи ЄС та ін.)» [11]. Цілком підтримуючи науковця, розвинемо положення щодо передумов впровадження незалежної фіскальної ради та її представництв у регіонах у вітчизняну практику.

Організація економічного співробітництва та розвитку (*OECD*) визначила основні функції незалежних фіскальних інститутів: макроекономічне або фінансове прогнозування; контроль за дотриманням фіскальних правил; довгостроковий аналіз фінансової стійкості; контроль політики витрат; підтримка законодавчого органу в аналізі бюджету [17].

Адаптуючи дані функції до вітчизняної практики, можна визначити компетенції незалежних фіскальних інститутів в Україні наступним чином:

– макро- та мезоекономічні та/або фінансові прогнози мають носити форму альтернативних, відносно урядових, неупереджених поглядів на наслідки застосовуваних урядом бюджетно-податкових важелів. Така практика існує у Канаді, Данії, Кореї, Мексиці, Сполучених Штатах Америки відносно макропрогнозів. В умовах фіскальної децентралізації в Україні вбачається необхідним вироблення подібних прогнозів на регіональному та місцевому рівні (на рівні районів, громад) задля формування передумов та обґрунтованих засад для зміни або схвалення місцевої фіскальної політики;

– контроль за дотриманням фіскальних правил має реалізовуватися на макрорівні через додержання стандартів фіскальної консолідації, а на мезорівні – відносно якості реалізації місцевою владою делегованих їй доходних та видаткових повноважень;

– контроль видатків та витрат бюджетних коштів є одним з найактуальніших у вітчизняній практиці через тіньові схеми у державних закупівлях та операціях з продажем, приватизацією державної або комунальної власності. Узагальнюючи світовий досвід у реалізації цієї функції, визначимо засади контролю видатків: контроль має стосуватися віх без виключення бюджетних рахунків (практика США, де щорічно контролюється від 500 до 700 операцій, на відміну від канадської практики вибіркового контролю операцій з огляду на їх основні суттєвості і потенційний вплив на бюджет); оприлюднення наслідків бюджетних витрат для загального бюджету і довгострокової стійкості (практика Словачії); надання ґрунтовної позитивної або негативної оцінки кошторису бюджетних заходів та представлення альтернативного кошторису (практика Великобританії);

– довгостроковий аналіз фінансової стійкості має проводитися відносно макроекономічної стійкості, стійкості регіонів та спроможності громад. Незалежна фіскальна установа повинна забезпечити уявлення про те, як поточна фіскальна позиція сприяє економічному розвитку (практика Ірландії). Такий аналіз може включати в себе виявлення впливу демографічних тенденцій макро- та мезорівня, соціальної, позикової політики на стан державних та місцевих фінансів. Фінансові звіти стосовно стійкості корисні для поліпшення розуміння майбутніх наслідків поточних політичних рішень та допомагають керувати ризиками, посилюючи макроекономічну політику. Практика в країнах ОЕСР передбачає мінімальний термін прогнозів 30 років та більше [17];

– підтримка законодавства в бюджетному аналізі використовується 39 % країнами ОЕСР. Ця функція може реалізуватися через Міністерство фінансів України (досвід Австралії,

Канади, Італії, Кореї, Мексики та Сполучених Штатів) на макрорівні та Ради областей, районів, громад на мезорівні. Звісно, такий аналіз носитиме лише дорадчий характер, проте його застосування може мати позитивні наслідки для формування відкритої, прозорої та відповідальної політики фіскальної децентралізації.

Запровадження означених функцій незалежними фіскальними інститутами має ґрунтуватися на певних передумовах.

По-перше, незалежна фіскальна установа має бути заснована вітчизняними фахівцями з огляду на їх обізнаність у потребах та проблемах національної фіскальної системи, фактах корупції та опортунізму у фіскальній системі, особливостях регіонального розвитку та фіскальної спроможності територій України. За цих умов чисте запозичення закордонної практики та залучення зарубіжних фахівців не бачиться доцільним.

По-друге, організація повинна бути дійсно незалежною, не залежати від певних провладних сил, сформованою з грамотних фахівців, бути підзвітною законодавчим органам, вільною від будь-якого конфлікту інтересів. Положеннями ОЕСР рекомендується [17], щоб керівництво незалежних фіскальних інститутів було обрано на основі заслуг та технічної компетенції, без посилання на політичну приналежність. Керівництво незалежних фіскальних інститутів у відповідності до положень ОЕСР може включати представників наукових кіл, уряду (зокрема, Міністерства фінансів), аудиторських установ, центрального банку і приватного сектору. Практика показує, що майже половина керівників незалежних фіскальних інститутів вийшли з наукових кіл (рис. 1). Децентралізація, як процес демократичного суспільства, має створювати умови для можливості відкрито висловлювати розбіжності з урядовими поглядами в інтересах регіонального і національного розвитку.

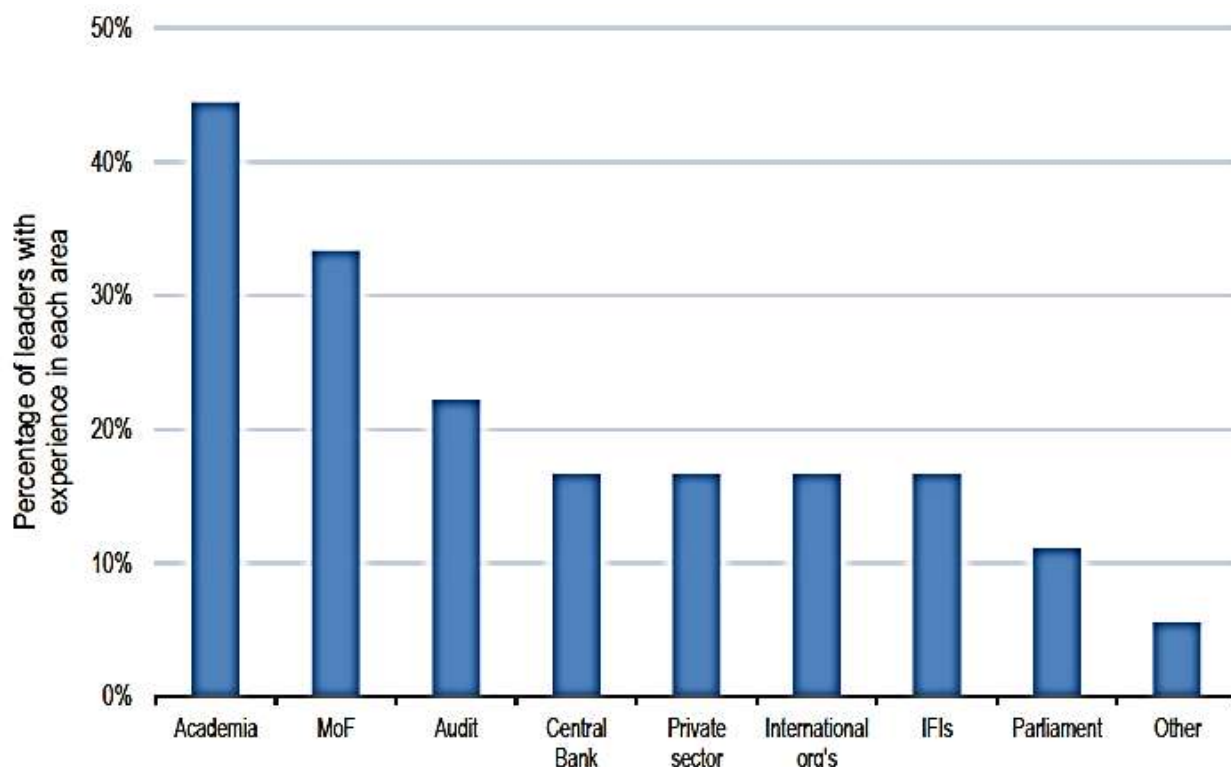

Рис. 1. Структура керівництва незалежних фіскальних інститутів ОЕСР за професійною діяльністю [17]

По-третє, незалежна фіскальна установа може тільки вести конструктивний нагляд за фіскальною політикою в умовах децентралізації за підтримки необмеженим доступом

до своєчасної інформації від уряду та органів місцевої влади. Доступ до інформації є запорукою подолання непрозорості в державних рахунках, місцевих бюджетах і офіційних бюджетних прогнозах.

По-четверте, основною сферою компетенції незалежної фіскальної ради повинно бути: оцінка податково-бюджетної політики центрального уряду й місцевої влади, контроль за дотриманням правил фіскальної децентралізації, аналіз наслідків бюджетно-податкового процесу на всіх рівнях влади. Результатом означених компетенцій будуть макро- та мезофіскальні прогнози за представленими проектами державного та місцевих бюджетів, а також прогнозна оцінка наслідків основних законодавчих пропозицій. При цьому всі кількісні оцінки і прогнози повинні бути загальнодоступними для широкої громадськості до початку вступу в силу відповідних законодавчих актів.

На кінець, незалежна фіскальна рада повинна сформувати ефективні канали зв'язку із засобами масової інформації відносно можливості оприлюднення результатів діяльності, що сприятиме підвищенню інформованості громадськості стосовно бюджетно-податкових процесів, підвищить відкритість і відповідальність влади, і, таким чином, дозволить знизити тіньові схеми у фіскальних відносинах.

Як свідчать фахівці, «сьогодні ще досить часто виявляються факти нецільового використання бюджетних коштів. Це свідчення неефективності існуючої системи фінансового контролю, у тому числі зовнішнього незалежного фінансового контролю, що здійснюється спеціальним органом, який уповноважений на проведення компетентних дій у сфері перевірки стану додержання фінансової дисципліни окремими учасниками фінансових відносин. У цьому процесі беруть участь органи як загальної, так і спеціальної компетенції в галузі фінансових відносин» [12]. Тому, ще однією інституційною одиницею, що має бути присутньою у структурі органів фіскальної децентралізації, є Рахункова палата України, яка виконує функції зовнішнього державного фінансового контролю згідно зі Ст. 98 Конституції України: «Контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використання здійснює Рахункова палата. Організація, повноваження і порядок діяльності Рахункової палати визначаються законом» [18].

Наразі Рахункова палата України [19] є членом Організація вищих органів фінансового контролю Європи (*European Organization of Supreme Audit Institutions, EUROSAI*) [20], яка в свою чергу є однією з регіональних організацій Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (*INTOSAI*). Зважаючи на членство у цій організації, вітчизняні стандарти аудиту державних фінансів мають ґрунтуватися на принципах *INTOSAI*, тому *INTOSAI* також може бути включено до дорадчих органів фіскальної децентралізації.

Також вважаємо за необхідне встановлення професійного зв'язку Рахункової палати України не тільки з органами внутрішнього державного контролю, а й незалежною фіскальною радою.

Все вище викладене узагальнено на рис. 2.

ВИСНОВКИ

Пропонована структурна трансформація має реалізовуватись через реформування відповідної законодавчої бази, що стосується і визначення правил фіскальної консолідації, і створення незалежних фіскальних інститутів, і відповідальності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади за дотримання фіскальної дисципліни, і удосконалення діяльності формальних інститутів. Визначені перетворення інституційної структури фіскальної децентралізації дозволять подолати негативні макроекономічні явища, підвищити прозорість центральної та місцевої влади, забезпечити додержання фіскальної дисципліни, обумовити демократичність політичних та економічних процесів в Україні.

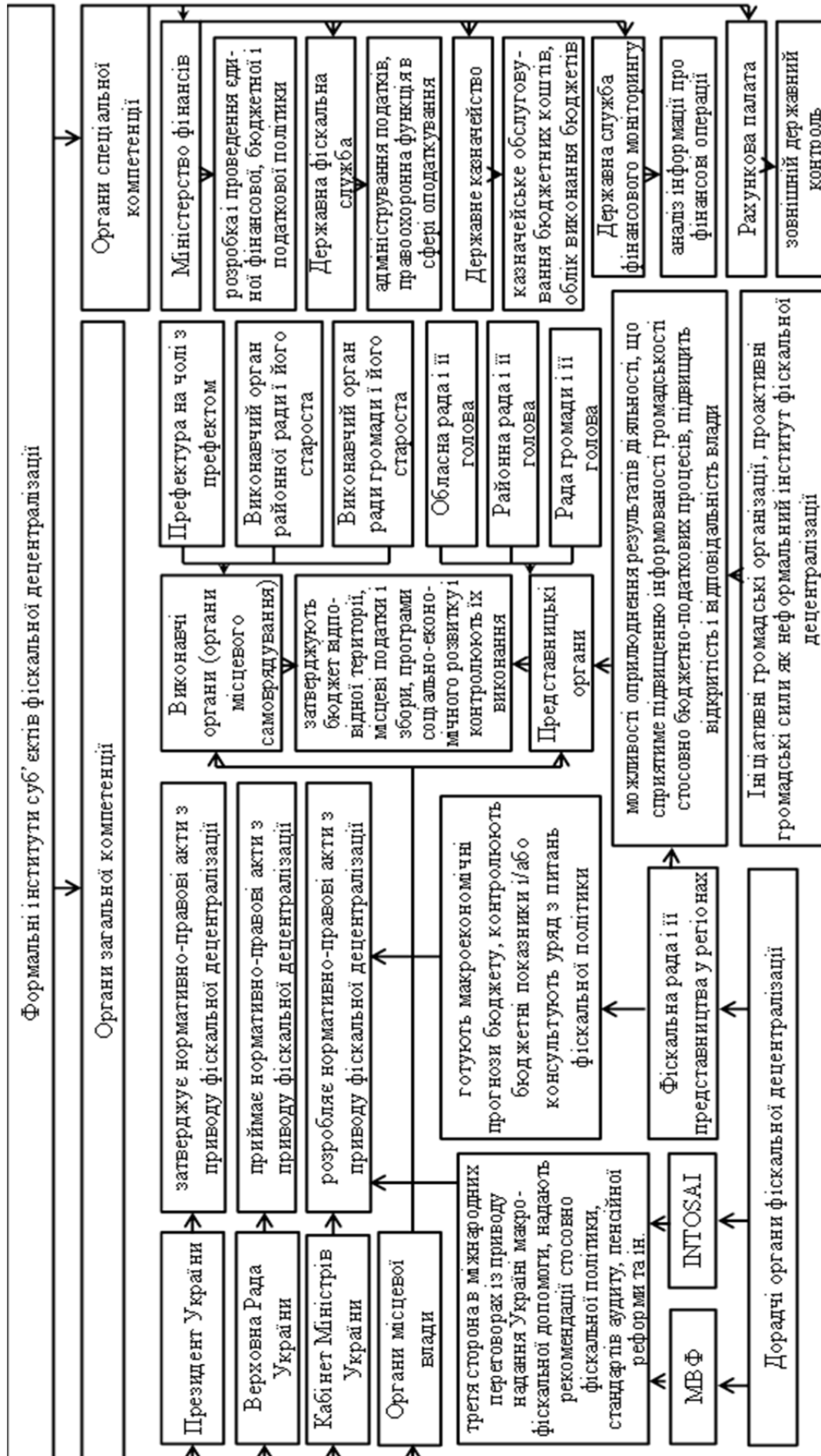

Рис. 2. Інституційна структура з реалізації процесу фіскальної децентралізації в ході інтенсифікації реформ в бюджетно-податковій сфері України

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Возняк Г. В. Переваги та ризики бюджетної децентралізації: теоретико-методологічні аспекти / Г. В. Возняк // Проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 253–257.
2. Палійчук Т. В. Механізми підвищення рівня фіскальної децентралізації в Україні / Т. В. Палійчук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – Вип. 19. – С. 130–133. – (Серія «Економіка і менеджмент»).
3. Сухорукова М. О. Прояви глобальної інституціоналізації фіскальної політики у світовій системі господарства / М. О. Сухорукова, І. В. Педь // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. № 8(2). – С. 94–98. – (Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»).
4. Носіков Д. М. Правові форми реалізації фіскальної функції держави / Д. М. Носіков // Форум права. – 2016. – № 2. – С. 130–134.
5. Носіков Д. М. Система органів, що здійснюють фіскальну функцію держави: теоретико-правовий аспект / Д. М. Носіков // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. № 37(1). – С. 37–42. – (Серія «Право»).
6. Петраков Я. В. Оцінка фіскальних імпульсів від застосування податкових інструментів / Я. В. Петраков // Фінанси України. – 2016. – № 1. – С. 57–79.
7. Косова Т. Д. Кодекс фіскальної прозорості: ініціативи МВФ / Т. Д. Косова, І. А. Ангеліна // Держава та регіони. – 2014. – № 3. – С. 107–113. – (Сер. «Економіка та підприємництво»).
8. Долозіна І. Л. Порівняльний аналіз науково-методичних підходів до міжбюджетних відносин та інституційних концепцій політично-адміністративної децентралізації / І. Л. Долозіна // Вісник Донецького університету економіки та права. – Донецький університет економіки та права : Артемівськ, 2015. – № 2. – С. 49–61.
9. Гасанов С. С. Зарубіжний досвід забезпечення прозорості операцій у фіскальній сфері та його використання в Україні / С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов, Р. Л. Балакін // Фінанси України. – 2015. – № 11. – С. 22–42.
10. Крисоватий А. І. Інституційне середовище фіскального регулювання соціально-економічних процесів / А. І. Крисоватий, Т. В. Коцук // Фінанси України. – 2011. – № 9. – С. 18–32.
11. Лук'янюк М. Е. Фіскальні інститути як чинники забезпечення конкурентоспроможності національних економік // М. Е. Лук'янюк / Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – № 7. – С. 78–82. – Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство».
12. Піхоцький В. Ф. Зовнішній державний фінансовий контроль за діяльністю виконавчої влади – важливий чинник захисту суспільства / В. Ф. Піхоцький // Бізнес Інформ. – 2016. – № 2. – С. 300–305.
13. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812.
14. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>.
15. Open Budget Survey 2015. Public Participation: Growing Support, but Lagging Implementation. (2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://internationalbudget.org/wp-content/uploads/OBS2015-Report-English.pdf>.
16. European Commission. Independent fiscal institutions in the EU Member States [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/fiscal_governance/independent_institutions/index_en.htm.
17. Designing effective independent fiscal institutions. – OECD, 2016. – 26 p.
18. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/organi-v-kompetencii-mfu>.
19. Рахункова палата України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua>.
20. European Organization of Supreme Audit Institutions [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurosaai.org/ru/about-us/about-eurosaai>.